

Cultura 2: els ídols

És clar que, per a sir Francis Bacon, els “ídols de la tribu”, com els “ídols de la caverna”, els “ídols de la plaça pública” i els “ídols de teatre”, que critica en el *Novum organum*, eren les falses imatges i falses formes de la percepció, que ens impedeixen arribar a la realitat de les coses com són. Però, justament, en aquest camp de la cultura les coses *no són com són*, sinó que són com apareixen o es representen: la seua *realitat* cultural és la seua presentació, o representació, o imatge, o aparença. Per tant, el seu valor reconegut és tan sòlid o tan variable com el de les accions a la borsa o la moneda: depèn del crèdit, de la confiança, del suport institucional, potser de l'opinió dels experts, potser de l'especulació. I això no evita, evidentment, sinó que més aviat fa possible, que es produeixen de tant en tant estafes monumentals (tres quartes parts, pel cap baix, de l'anomenat *art contemporani*, inclosa una proporció considerable del que s'exhibeix als museus del ram –en parlava fa poc, ací mateix–, són una perfecta estafa, no en tinc cap dubte, i una estafa amb multitud de còmplices i beneficiaris; l'altre quart segurament és una inversió sòlida i raonada: quant a exemples, vostès mateixos en trobaran prop de casa). Tampoc no evita, òbviament, que passe sovint com en la borsa de valors o en les modes editorials: que, per usar termes físicament sonors, anem del *boom* al *bluf*, o de l'esclat al pet. Ja se sap, d'altra banda, que la utilitat visible dels ídols és atraure, unir i congrega els creients al voltant d'imatges i representacions reconegudes per la comunitat, i així –amb el culte, la veneració, el ritual, i en definitiva la fe– consolidar la cohesió que en solem dir “social”. Per això, el poble d'Israel va tindre al llarg dels segles tants problemes de cohesió: perquè Jahvé insistia que havien de ser tribus sense ídols (i si no es van disgregar del tot va ser gràcies al Temple, a l'Arca i a la Llei, que van desenrotllar una funció equivalent). És una funció que han tingut ben clara la Roma imperial amb el culte a les imatges de l'emperador, o l'Europa cristiana amb els sants i les marededéus. Ara pensem: què faria un

Joan Francesc Mira

país modern sense obres i noms “culturals” comunament o majoritàriament reconeguts com a referents valuosos? A qui tributaria aquest *culte de cultura* –als déus universals i als déus particulars de cada país–, que ha esdevingut ne-

cessari en tota societat humana que es considere moderna i més o menys ben administrada? Si els ídols són la divinitat mateixa o només la representen, és bona mesura irrellevant, com ho és si aquesta divinitat és “verdadera” o “falsa”: allò que compta és l'extensió de la devoció pública, l'impacte i l'eficàcia dels rituals i la solidesa de la fe.

El resultat més visible és que, de la mateixa manera que (fa cinc segles, o dos segles o un, o en molts casos i ambients només mig) “la gent” vivia en una atmosfera “carregada de religió”, rodejats de religió, respirant religió, amerats de religió, ara respirem cultura i estem amerats i rodejats de cultura: *vivim en la “cultura”*, tant si ho busquem i en tenim ganes com si no. Vull dir que la presència d'això que solem anomenar “cultura” és tan abundant, densa, difosa, quotidiana i penetrant –i fins i tot imposada públicament i, com aquell que diu, obligatòria– com “abans” la presència d'allò que solem anomenar “religió”. Amb els seus temples, jerarquies i cerimònies, amb el culte públic i el culte privat, i amb l'ocupació de l'espai mental o emocional de les persones. Els ídols de la cultura (i sobretot les persones idolitzades) no solament són obstacles per al coneixement, no solament són imatges i representacions, sinó que sovint apareixen ells mateixos com a divinitats –vives en carn mortal, o vivint ja en la glòria perenne– dignes de les més diverses formes de culte: dignes d'idolatria. Qui és, llavors, el valent –l'heretge, l'excomunicat– que practica una saludable i moderada iconoclàstia, i s'atreveix a dir en públic que, posem el cas, tal edifici de tal arquitecte famós és una pífia pretensiosa i fora de lloc, que bona part de l'obra de tal pintor cèlebre i caríssim és una insigne collonada, o que molts papers del gran escriptor canònic no tenen cap substància o interès? A mi, per a fer-ho, em sobren idees i em falten ganes. Un altre dia.

“Qui és, llavors, el valent –l'heretge, l'excomunicat– que practica una saludable i moderada iconoclàstia i s'atreveix a dir en públic que, posem el cas, tal edifici de tal arquitecte famós és una pífia pretensiosa i fora de lloc, que bona part de l'obra de tal pintor cèlebre i caríssim és una insigne collonada, o que molts papers del gran escriptor canònic no tenen cap substància o interès?”